

ביאורים

המהר"ל מביא פירוש רביעי ואחרון ליחס בין סיבות החורבן של שני בתי המקדש. בתקופת בית המקדש הראשון, הקשר בין הקב"ה לעם ישראל התבסס על זכותם של שלושת האבות הקדושים. 'זכות אבות', כל המעשים הטובים והפעולות הכבירות שפעלו האבות בעולם.

המהר"ל מבאר לנו שהזכות שהנחיל אברהם לבניו, הייתה פרישותו מן העריות. ומעלתו הייתה גדולה לאין ערוך, כך שגם בשרה אשתו, לא הסתכל. זכותו הגדולה של יצחק אבינו, הייתה במסירת נפשו למצוות הבורא. יותר מכל שאר ציוויי הבורא, הרי שבמוכנותו להיעקב כדבר ה', יצחק אבינו מבטא את הרמה הגבוהה ביותר של התמסרות לקב"ה לבדו. התמסרות זו מהווה אנטיזה מוחלטת לנהייה אחר העבודה הזרה, כיוון שלעומת עובדי העבודה הזרה שמפנים את כוח ההתבטלות והתפילה שבתוכם אל אלילים שונים, מסר יצחק אבינו את כל חייו לאלוהי ישראל. ביעקב הייתה מידה המתנגדת לשפיכות-דמים. טבעו של יעקב אבינו היה הפוך משל עשו הרשע, כפי שהתברר כבר בהיותם בבטנה של רבקה אמנו, שהיו מתרוצצים ומתנגדים זה לזה. עשו היה בטבעו שופך דמים, וכך גם הנחיל לבניו. מובא במדרש שכאשר חיפש הקב"ה למי לתת את התורה, הגיע לבני עשו, והם סרבו לקבלה כיוון שכתוב בה "לא תרצח" [ספרי וזאת הברכה פסקה ב]. כמו כן מבטא יעקב אבינו את ההפך משפיכות הדמים במה שלא מת, ובמה שלא ראה קרי מימיו.

זכות אבות זו, תמה כאשר עם ישראל סטה מדרך אבותיו, וחטא דווקא בעניינים המייחדים את האבות, ובכך הוכיח שאינו ראוי לזכותם.

בבית המקדש השני כבר לא הייתה זכות אבות. אמנם עמד לישראל עצם הקשר עם הבורא. הקב"ה בחר באברהם ובחירה זו שודרגה לברית, לומר שהבחירה איננה רק באברהם אלא גם בזרעו. הקשר שלנו עם הקב"ה הוא כבני-ישראל, בני האבות הקדושים. זהו קשר של 'כלל', שממנו נגזר הקשר של כל פרט ופרט עם הקב"ה. פגיעה במושג 'כלל', פגיעה באחדות של העם, זו פגיעה בקשר עם הקב"ה. מן הראוי לציין, שאי אפשר לפגוע בקשר של הקב"ה לעם ישראל, ובאחדות שלנו כאומה. אף על פי שבגלות, כתוצאה משנאת החינם, נפגעה מאוד ההופעה בפועל של אחדות ישראל, הנקודה המהותית עודה קיימת. היא אף באה לידי ביטוי במקרים מסוימים, האחוה המשותפת לנוכח צרות, ייסורים ורדיפות משונאי עמנו, שאינם מבדילים בין יהודי לרעהו.

הרחבות

• מדרגת האבות ומדרגת ישראל

אֲשֶׁר מְדַרְגֶתֶם בְּיָדָי יוֹתֵר עֲלֵיזְנָה מִן יִשְׂרָאֵל. אף שמדרגתם העצמית של האבות גדולה ממעלת ישראל, עיקרה ותכליתה של מעלה זו אינה אלא בשביל ישראל, כפי שכותב המהר"ל: "שאינן אבות העולם רק אותם שהם התחלה, ומהם נתייסד העולם. לזה תמצא במדרש רבות בפרשת בראשית שקודם שנברא העולם, האבות היו במחשבה להיות נבראים, והיינו הטעם כי האבות הם עיקר העולם שממנו נתייסדו ישראל" [גור אריה בראשית לב, ד]. על פי עיקרון זה מסביר הרב צבי יהודה קוק את הכינוי המיוחד שכינו "זו"ל את יעקב אבינו "הבחיר שבאבות" [בראשית רבה עו, א]: "היחידיות והבחיריות של יעקב אבינו היא במובן זה שביעקב הגיעה לשלשלת האבות אל התכלית. עניינים של האבות הוא להיות אבות, ושליחותם האלוהית היא לגדל בנים, בני ישראל, עם ישראל" [שיחות הרב צבי יהודה בראשית, עמ' 336]. יעקב אבינו מהווה את החוליה המקשרת בין האבות לבנים, ובכך השלים את תכליתם של האבות - להעמיד את דור הבנים.

תכונותיהם של האבות מהוות את היסוד והשורש למידות של הבנים ולתכונותיהם. אי לכך עלינו להשתדל לדבוק במידות של האבות כפי שכותב הרמב"ם: "כי הצור אשר חצבתם ממנו הוא אברהם אביכם, ועל כן לכו בעקבותיו, קבלו עליכם את דתו והידבקו במידותיו, כי טבע המכרה מוכרח להמצא במה שנחצב ממנו" [מורה נבוכים א, טז].

לעילוי נשמת חללי צבא הגנה לישראל ונפגעי פעולות האיבה הי"ד

מקדש ראשון
בזכות האבות,
מקדש שני מכח
כנסת ישראל

אֲף כִּי יֵשׁ בְּזֶה עוֹד סוּד נִסְתָּר וְנִעְלָם, לְמַה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ רָאשׁוֹן חָרַב עַל אֱלוֹ ג' עֲבֵרוֹת, וּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי עַל יְדֵי שְׁנָאת חַנּוּם, וְאֶפְרָשׁ אוֹתוֹ בְּרִמְזוֹ, וְתַבִּין אוֹתוֹ. וְזֶה, כִּי מִקְדָּשׁ רָאשׁוֹן הָיָה לְהֵם בְּזִכּוֹת ג' אֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים, אֲשֶׁר מְדַרְגֶתֶם בְּיָדָי יוֹתֵר עֲלֵיזְנָה מִן יִשְׂרָאֵל*. וְיִדְוַע כִּי אֲבָרְהָם זְכוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ פְּרִישׁוֹתוֹ מִן הָעֵרְוָה, שֶׁהָרִי אָמְרוּ עָלָיו בְּמִסְכַּת בְּבֹא בְּתָרָא (טו), א): 'עֲפָרָא לְפִוּמִיָּה דְאִיּוֹב, שְׁאָמַר (איוב לא, א): וְיָמָה אֲתַבּוּנָן עַל בְּתוּלָה, בְּבִדְאֲרִינָא לָא מִסְתַּכַּל, אֲבָל בְּדִידִיָּה מִסְתַּכַּל. וְאֵילוֹ בְּאֲבָרְהָם כְּתִיב (בראשית יב, יא): הִנֵּה נָא יִדְעָתִי כִּי אִשָּׁה יִפֶּת מְרָאָה אֶת, שְׁלֹא נִסְתַּכַּל בָּהּ כָּל יָמָיו. יִצְחָק זְכוּתוֹ הִתְרַחֵקָה מֵעֲבֹדָה זָרָה, שֶׁהָרִי מִסַּר נַפְשׁוֹ לְהִקְרָבָה אֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. יַעֲקֹב נִגְדַּ שְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְדָבַר זֶה יִדְוַע גַּם כּוּ, כִּי יַעֲקֹב הוּא הַחַיִּים, שֶׁהָרִי יַעֲקֹב אֲבִינוֹ לֹא מֵת (תענית ה, ב). וְעוֹד, כִּי הוּא הִפָּךְ עֲשׂוֹ, שֶׁהָיָה אֲדַמּוּנִי (בראשית כה, כה), וְהוּא סִימָן אֱלִיּוֹ שֶׁהָיָה שׁוֹפֵךְ דָּמִים, יַעֲקֹב הִפְכוֹ מְרַחֵק מִזָּה. וְעוֹד, כִּי יַעֲקֹב לֹא רָאָה קָרִי מִיָּמָיו (יבמות עו, א), וְדָבַר זֶה נִחְשָׁב קִצְתָּ פְּאֵלוֹ שׁוֹפֵךְ דָּם, כִּי רָאוּי וְאֶפְשָׁר הָיָה שֶׁהָיָה נִבְרָא מִמְּנוֹ אָדָם, וְאֵף לְמִזָּה הָיָה יַעֲקֹב מְרַחֵק. וּבֵיִת הַמִּקְדָּשׁ שֵׁנִי שְׁלֹא הָיָה כָּל כֶּף בְּמַעֲלָה, הָיָה נִגְדַּ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם. וְכִבֵּר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרָם לְבִרְכָה (שבת נה, א) כִּי בְּסוּף פְּאֶשֶׁר חָרַב מִקְדָּשׁ רָאשׁוֹן, תִּמְהָ זְכוּת אֲבוֹת, וּלְכַף הָיָה מִקְדָּשׁ שֵׁנִי נִגְדַּ יִשְׂרָאֵל בְּעֲצָמָם. וּלְפִיכָף שְׁנָאת חַנּוּם מִבְּטַל כַּח כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרָא כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם חֲבוּר וְאֶחָדוֹת יִשְׂרָאֵל. וְזֶה אָמְרָם כִּי מִקְדָּשׁ שֵׁנִי חָרַב עַל יְדֵי שְׁנָאת חַנּוּם בְּלִבָּד. וְאֵלוֹ דְּבָרִים נְרָאִים קְלִים, אֲבָל הֵם דְּבָרִים עֲמֻקִּים וְגִדּוּלִים, רְמִזּוֹנוֹ לָהּ פֶּה, וְעַם כִּי הִכַּל שָׂרָשׁ אֶחָד לָהֶם. וּבְחֲבוּר דָּרָךְ הַחַיִּים (פ"ה מ"ט) נִתְבָּאָר יוֹתֵר.

ישנו הסבר נוסף, והוא סוד נסתר, למה חרב בית המקדש הראשון על שלושת העבירות, ובית המקדש השני על שנאת חינם. אפשר זאת ברמז והבן. בית המקדש היה בזכות שלושת האבות הקדושים, שמעלתם בודאי גדולה יותר ממעלת ישראל. ידוע שמעלת אברהם היא הפרישה מהערוה, וכך אמרו עליו החכמים במסכת בבא בתרא, 'עפר לפיו של איוב, שאמר: ומה אתבונן על בתולה, כ'לומר באחרות לא היה מסתכל, אבל באשתו הסתכל. ואילו אצל אברהם נאמר: הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, שלא הסתכל בה כל ימיו. מעלת יצחק היא התרחקות מעבודה זרה, שהרי מסר נפשו להיות קורבן לפני ה' יתברך. ומעלת יעקב היא היותו הפך שפיכות דמים. דבר זה ידוע, כי יעקב הוא החיים, שהרי יעקב אבינו לא מת. ועוד, שהוא ההפך מעשו, שהיה אדמוני, וזה סימן לשופך דמים, ויעקב שהוא הפכו הוא מ'נוגד לשפיכות דמים. ועוד שיעקב לא ראה קרי מימיו, וראיית הקרי נחשב קצת כשפיכות דמים, כי ראוי ואפשרי היה שיווצר ממנו אדם, ואף מ'מקרי היה יעקב מורחק. ובית המקדש השני, שלא היתה מעלתו כמעלת בית המקדש הראשון, היה בזכות כנסת ישראל. וכן אמרו "זו"ל, שלאחר חורבן הבית הראשון תמה זכות אבות, לכן בית המקדש השני אינו בזכות האבות אלא בזכות ישראל עצמם. שנאת חינם מבטלת את כח כנסת ישראל, שהרי הכינוי כנסת ישראל הוא מפני חיבורם ואחדותם, מלשון כינוס, ושנאת חינם מבטלת את אחדותם. דברים אלו נראים פשוטים, אבל הם דברים עמוקים וגדולים, וכתבנו הדברים רק ברמז. בכל אופן כל הדרכים בהן בארנו שורש אחד להן, ובחבור דרך חיים נתבאר יותר.